

Sysmä Sysmän kirkko arkeologinen koekaivaus 2017

Ville laakso
Timo Sepänmaa

Tilaja: Sysmän seurakunta

Sisältö

Perustiedot	2
Tausta ja tavoitteet	2
Menetelmät.....	3
Yleiskartta	4
Kaivaus	4
Koekuoppa 1	4
Koekuoppa 2	8
Koekuoppa 3	16
Koekuoppa 4	21
Yhteenveto kaivauksen tuloksista.....	23
Lähteet	24

Kansikuva: Tummana erottuvaa rautakauden–keskiajan kulttuurikerrosta kirkon seinän alla.

Perustiedot

- Alue:** Sysmän kirkon seinustalla neljä koekaivausalaa. Sysmän kirkon muinaisjäännöstunnus on 1000014851.
- Tarkoitus:** Selvittää kirkon kunnostushankesuunnittelua varten kirkon seinustojen vierustan arkeologinen tilanne sekä arkeologisten arvojen lisäksi selvittämää kirkonperustusten rakennetta.
- Työaika:** Maastotyö 29.5. – 2.6.2017.
- Tutkimuslupa:** 21.04.2017 MV/35/05.04.01.02/2017
- Kustantaja:** Sysmän seurakunta
- Tekijät:** Mikroliitti Oy. Kaivauksen johtaja Ville Laasko, apunaan Timo Sepänmaa, Johanna Rahtola, Juuso Koskinen ja Johanna Roiha.
- Aiemmat tutkimukset:** kaivaus Reino J. Palmroth 1952, koekaivaus Katja Vuoristo 2006, koekaivaus Akuliina Aartolahti 2007
- Tulokset** Kaivauksessa todettiin, että kirkon seinien ympärillä on sekoittunutta maata ja erilaisia täyttö- ja kulttuuri-kerroksia paikasta riippuen ohuimmillaan n. 60 cm ja paksuimmillaan yli 145 cm. Joka puolella kirkon ympäristössä on historiallisen ajan ruumishautauksia, joita on ainakin syvemmissä kerroksissa säilynyt myös suhteellisen ehjinä. Kirkon pohjoispuolella todettiin hyvin säilynyttä rautakauden – keskiajan kulttuurikerrosta. Kirkon koko lähiympäristön maakerroksia on pidettävä arkeologisesti merkityksellisinä.

Tausta ja tavoitteet

Sysmän kirkon itä–länsi-suuntainen runkokuone on rakennettu 1500-luvun alussa, ilmeisesti 1510-luvulla (Hiekkanen 2007: 332). Vuosina 1832–1835 se laajennettiin ristikirkoksi lisäämällä vanhaan rakennukseen nykyiset pohjois- ja eteläsakarit sekä kapea sakaristo vanhan runkokuoneen itäpäähän (ks. esim. Hiekkanen 2007: 330–331).

Vuoden 2017 tutkimus liittyi seurakunnan tarpeeseen saada rakennusteknistä tietoa erityisesti kirkon perustuksista ja paikan maaperästä kirkon tulevia korjaustöitä varten. Arkeologisesta näkökulmasta voitiin samalla tutkia alueen kulttuurikerroksia ja rakenteita – myös hankkia tietoa mahdollisia tulevia korjaustöihin liittyviä arkeologisia kaivauksia varten.

Kaivauksen työryhmään kuuluivat Ville Laakso, Timo Sepänmaa, Juuso Koskinen ja Johanna Roiha. FT Paula Mäkelältä saatiin tutkimuksen käyttöön kirkkoa kuvaavia vanhoja rakennuspiirroksia.

Sysmän kirkko (etelästä), koekuoppaa 1 kaivetaan.

Menetelmät

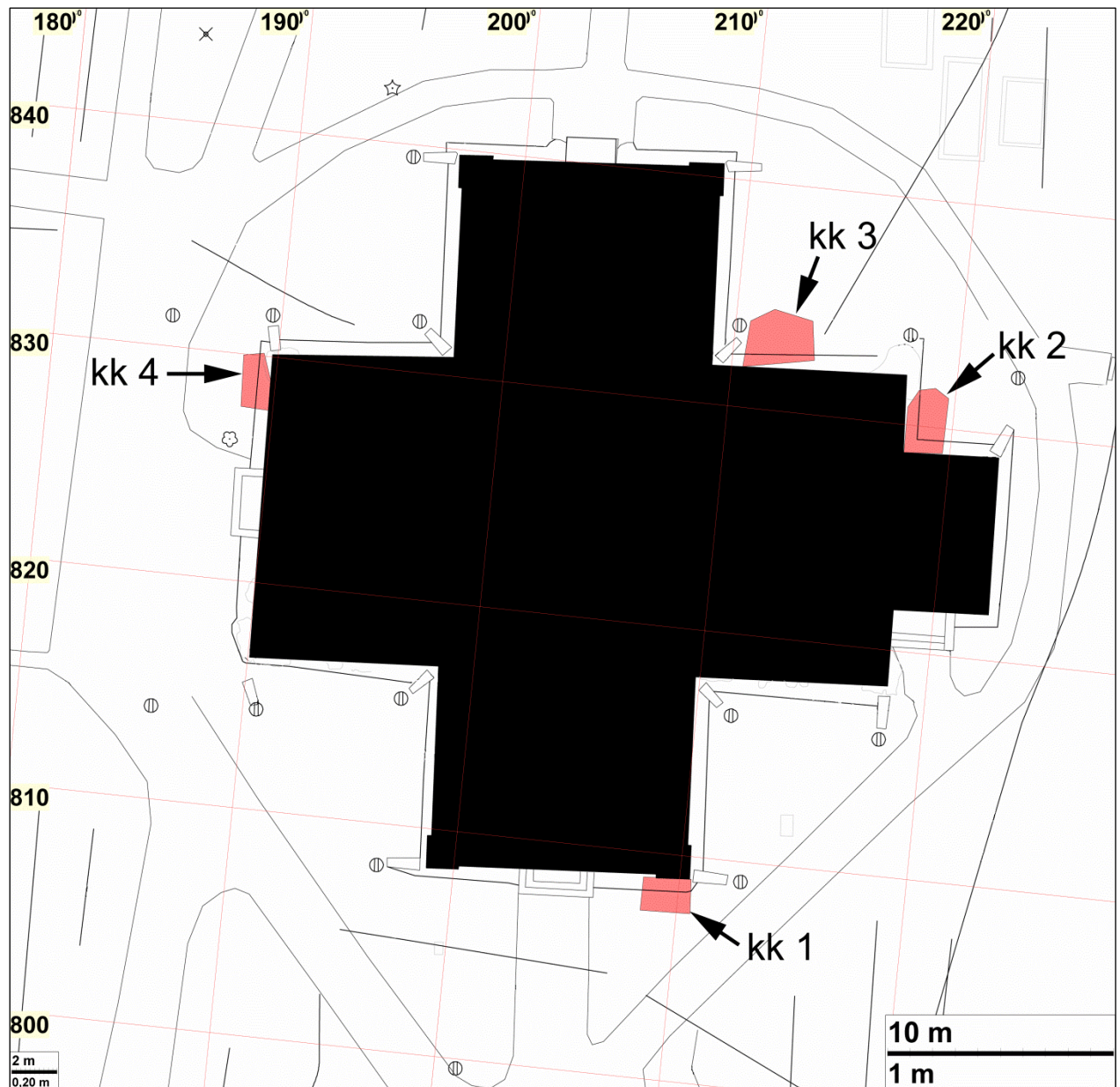
Vuoden 2017 tutkimuksessa kirkon seinien vierelle kaivettiin neljä koekuoppaa, joiden laajuus oli 3–6 neliometriä. Kuoppien maa poistettiin kaivinkoneella ohuina kerroksina arkeologin valvonnassa. Tarvittaessa kaivausta jatkettiin lapioin tai lastoin. Kaivetut alat olivat varsin suppeita ja melko syviä, eikä esille tulleita maakerroksia tai rakenteita juurikaan voitu ottaa esille enempää kuin oli tulevien korjaustöiden kysymyksenasettelusta katsoen tarpeen. Kaivauksen kokonaispinta-ala oli noin 17 neliometriä.

Koekuopista kaivettua maata seulottiin otosmaisesti 4 mm:n silmävälin seulalla ja prospektoitiin metallinilmaisimella – sillä poikkeuksella, että koekuopan 1 maita ei seulottu. Esinelöydöistä talletettiin järjestelmällisimmin ne, jotka katsottiin merkityksellisiksi esim. kohteen ajoitusta ajatellen. Kaikki keskiaikaisiksi tai rautakautisiksi tulkitut löydöt otettiin talteen. Esille tulleet irralliset ihmisluut palautettiin kaivauksen päättyessä niihin kuoppiin, joista ne olivat esille tulleet.

Mittauksiin käytettiin takymetriä. Kaivausta varten luotiin oma, kirkkorakennuksen kulmien sijaintiin perustuva koordinaatisto, jossa x-koordinaatti kasvaa pohjoiseen ja y-koordinaatti itään. Kaivauskoordinaatiston x-akselin suunta on joitakin asteita ETRS-TM35FIN koordinaatiston kartta-pohjoisesta koilliseen. Korkeus (z-koordinaatti) määritettiin kahtena tyynenä päivänä kirkon kaakkoispuolelta Päijänteen rannasta – absoluuttinen korkeus perustuu Hämeen elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskuksen Päijänteen korkeustietoon ao. päiviltä Asikkalan Kalkkisten kanavan mittauspisteessä. Korkeusjärjestelmä on NN. Mittausten sisäinen tarkkuus kaivauskoordinaatistossa on alle 1 cm.

Luettelo kirkon kaivauskoordinaatiston mukaisista kulmista on tämän raportin liitteenä. Liitteen koordinaattien mukaan vuoden 2017 kaivauskoordinaatisto voidaan jatkotutkimuksia ajatellen paikantaa noin 2 cm tarkkuudella sekä muuntaa haluttuun koordinaatistoon.

Yleiskartta

Kaivauksen koordinaatisto (mittayksikkö metriä) sekä koekuoppien (kk) sijainti. Kirkon itä-länsi-suuntainen osa on 1500-luvun alusta, pohjoinen ja eteläinen ristosakara ovat 1830-luvulta.

Kaivaus

Koekuoppa 1

Kuoppa sijaitsi kirkon 1800-luvulla rakennetun eteläisen ristosakaran kaakkoisnurkan kohdalla, kiinni eteläseinässä. Kuopan laajuus oli 2,2 x 1,5 m. Peruskivien ja sortumisvaaran vuoksi kuopan pohjoisseinää ei voitu kaivaa pystysuoraksi, vaan se suuntautui alaspäin etelää kohti viistosti, noin 45 asteen kulmassa. Muurattu seinä alkoi käytännössä vasta maanpinnan tasosta. Sen alta tuli esille muutamia litteitä lohkoittuja kiviä, joiden paksuus oli n. 10 cm ja pituus 0,5–0,7 m. Niiden alla erottui paksumpia ja suurempia karkeammin muotoiltuja lohkokiviä (halkaisija 0,8–1,2 m). Välissä oli runsaasti pienempiä pääosin pyöristyneitä kiviä, joiden halkaisija oli 15–30 cm. Ylimpiä kiviä oli liitetty toisiinsa laastilla. Kivetty kohta ulottui kaikkiaan noin metrin muuratun seinän alareunasta alaspäin.

KUVA. Kirkon 1800-luvun eteläseinän perustusta koekuopan 1 pohjoisleikkauksessa. Mittanauhan pituus 1 m. Etelästä.

KUVA. Kirkon perustuksia koekuopan 1 pohjoisleikkauksessa lännestä kuvattuna. Kuopan pohjalla on hauta 1.

Heti pinnasta alkaen tuli kaivetusta maasta esille tiilenpaloja, laastia ja irrallisia ihmisluiden kappaleita. Maa oli sekoittunutta, eikä minkäänlaisia rakenteita ollut havaittavissa. Kuoppa kaivettiin 117 cm:n syvyyteen. Eteläleikkauksesta todettiin seuraavat kerrokset (mitat cm): 0–17 nurmi ja sen perustuskerros (hiekansekainen savi), 17–38 kerroksellinen kirjava täyttömaa (savea, hiekkaa), 38–117 voimakkaasti humuksensekainen hiekkamoreeni, jossa paljon pienehköjä kiviä ja runsaasti irrallisia ihmisluita ja niiden kappaleita. Kuopan pohjaan (117 cm) tehtiin vielä kairanpisto, jossa todettiin tumman sekoittuneen maan jatkuvan, vähitellen vaaleammaksi muuttuen, vielä 5–10 cm. Alla todettiin puhdas luontainen hietamoreeni.

KUVA. Koekuopan 1 eteläleikkauksen kerrokset. Alhaalla haudan 1 luut. Pohjoisesta.

Hauta 1

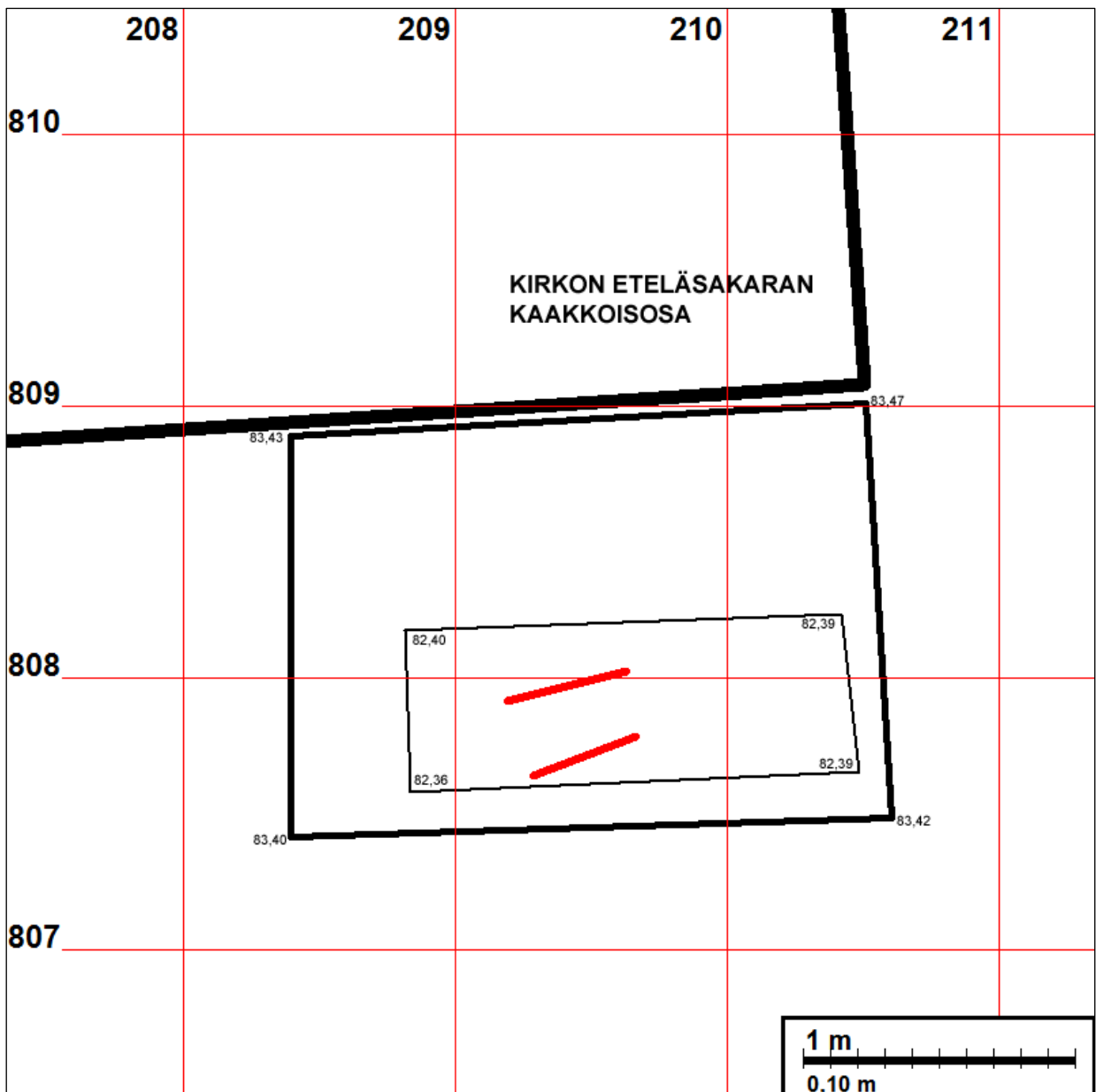
Tuli esille koekuopan 1 eteläosasta, sekoittuneesta hiekkamoreenista, 117 cm:n syvyydessä. Hautaus puhdistettiin esille lastoin. Hautauksesta olivat säilyneet alkuperäisellä paikallaan ainoastaan reisiluut. Niiden välissä samalla korkeustasolla todettiin kapeita ja ohuita puujäännösten kaistaleita, jotka ovat epäilemättä peräisin hautaukseen kuuluvasta arkusta. Vainajan pään suunnaksi mitattiin luiden asennon perusteella 270 gon. Luut olivat pitkälle maatuneet, eikä niitä otettu talteen. Luiden molemmat päät olivat maatuneet kokonaan, joten luita ei mitattu. Koosta päätellen ne kuuluvat aikuiselle.

KUVA Hauta 1:een kuuluvat luut (mitan alapään kohdalla). Oikealla kirkon eteläseinän perustuksia. Idästä.

KUVA. Hauta 1. Kuvan yläreunassa näkyy hautaan kuulumaton irrallinen putkiluu. Idästä.

KUVA. Koekuopan 1 laajuus maan pinnan tasolla (keskipaksu viiva) ja pohjassa (ohut viiva). Korkeusluvut pinnasta ja pohjalta. Haudan 1 luut on merkitty punaisella viivalla. Paksuin viiva osoittaa kirkkorakennuksen seinää.

Koekuoppa 2

Kuoppa sijaitsi kiinni 1500-luvun runkokuoneen itäpään seinässä, sen koillisnurkassa. Etelässä kuoppaa rajasi 1830-luvun seinä, joka kuuluu kirkon itäpäätyyn tuolloin muurattuun sakaristolaajennukseen. Koekuopan laajuus oli noin 2,8 x 1,7 m.

Muurattu seinä ei juuri ulottunut maanpinnan tasoa syvemmmälle. Sen alla oli 1500-luvun runkokuoneen kohdalla (koekuopan länsileikkauksessa) harvakseltaan 30–50 cm:n kokoisia muokkaamattomia luonnonkiviä. Kiviä tuli näkyviin vain yksi kerros, eikä niiden alla ollut näkyvissä muuta kuin maakerroksia. Kaivaus ulottui hyvin lähelle muuratun seinän ulkoreunan pystylinjaa (noin 20 cm:n päähän siitä), joten ainakin mahdolliset kookkaammat syvemmillä olleet peruskivet olisi saatu kaivauksessa näkyviin. Vanhan runkokuoneen koilliskulmaa hallitsee yksittäinen nurkkakivi, jonka halkaisija on suuruusluokkaa 1,5 m. 1830-luvun sakastilaajennuksen perus-

tuksia ei saatu näkyviin yhtä läheltä seinää (koekuopan eteläreuna), koska rakenne jatkui seinälinjasta melko kauas (n. 70 cm) pohjoiseen, eikä sitä voitu purkaa. Paikalla todettiin pienehköjä (halkaisija alle 0,5 m) kiviä, irrallinen tiili (32 x 15,5 x 10,3 cm) ja tiilimurskaa. Havaintojen nojalla on mahdollista sekin, että kohdassa on samantyyppinen rakenne kuin koekuopan 1 pohjoisreunalla saman ikäisen seinän alla.

Noin 10–15 cm:n syvyydessä tuli 1 m päässä itäseinästä ja 1,5 m päässä pohjoisseinästä sekoittuneen maan kerroksesta esille suurehko (71 x 60 x 30 cm) kivi, jonka yläpinta oli tasainen. Kiven muodosta ja sijainnista päätellen kyseessä ei ole luonnonkivi luontaisessa asemassaan. Kyseessä saattaa olla johonkin rakenteeseen kuuluva kivi alkuperäisellä paikallaan. Myöhemmin tuli heti sen länsipuolelta esille kaksi samankokoista (halkaisija n. 80 cm) tasalakista kiveä, joiden yläpinta oli samassa tasossa kuin poistetun kiven. Nämä kolme kiveä saattavat olla jonkin rakenteen osa. Kahta viimeksi esille tullutta kiveä ei kaivauksessa poistettu. Kaivausten päättyessä ensin mainittu poistettu kivi asetettiin takaisin alkuperäiselle paikalleen (noin 30 cm:n tarkkuudella).

Koska kiviä ei poistettu, eikä kohtaa kaivettu puhtaaseen pohjamaahan, ovat mahdollisen rakenteen stratigrafinen asema ja ikä epäselviä. Ilman tarkempaa kaivaustutkimusta ei esimerkiksi voida sanoa, ovatko kivien pohjat puhtaassa pohjamaassa tai rautakauden–keskiajan kulttuurikerroksessa – tai jatkuuko mahdollinen rakenne kirkon seinän alle. Minkään raskaan (kivi) rakenteen perustus ei kyseessä voi olla.

KUVA. Koekuopan 2 pohja kaivauksen alkuvaiheessa. Oikeassa alakulmassa näkyy tekstissä mainittu mahdollisesti johonkin rakenteeseen kuuluva tasalakinen kivi alkuperäisellä paikallaan, kaivurin kauhan hieman kääntämänä.

KUVA. Koekuopan 2 pohjoisreunalla todetut kaksi tasalakista kiveä (keskellä ylhäällä, mitan vasemmalla puolella). Mitan kohdalla sijaitti aiemmin poistettu saman kokoinen tasalakinen kivi. Huomaa myös 1500-luvun runkokuoneen seinän kevyehköltä vaikuttava perustus kuvan vasemmassa reunassa.

KUVA. Koekuopasta 2 poistettu mahdollisesti johonkin rakenteeseen kuulunut kivi, joka palautettiin paikalleen kaivauksen päättyessä.

Noin 35 cm:n syvyydellä esille tuli savikerros, jonka paksuus oli noin 10 cm. Sen alla tuli esille hyvin tummaa maata. Tummaa kerrosta kaivettiin aluksi lapiolla – kun se todettiin ehjältä vaikuttavaksi kulttuurikerrokseksi, sitä kaivettiin yksikkönä lastalla. Lastalla kaivettu maa seulottiin, suurelta osin vesiseulonnassa, 4 mm:n silmävälin käsiseulalla. Vesiseulotun maan määrä oli noin 30 litraa. Kerroksen löytöaineistossa todettiin palaneiden ja palamattomien luunpalojen, palaneen saven kappaleiden sekä yhden kuparipellin kappaleen lisäksi yksi pieni pala rautakautiseksi määritettävää keramiikkaa. Lastalla kaivettaessa tästä kerroksesta löytyi myös yksi pala tasolasia (koko 20 x 15 x 1 mm) sekä vesiseulonnassa pieni (noin 2 x 2 mm) ilmeisen tiilen siru. Kulttuurikerroksessa näyttää siis olevan sekä rautakautista että keskiaikaista aineistoa.

Tumma kerros ulottui koekuopassa 2 vähintään 2 x 2 metrin alalle. Lännessä se jatkui 1500-luvun runkokuoneen seinän alle. Tämä varmistettiin työntämällä kevyt maaperäkaira horisontaalisesti kulttuurikerrokseen muuratun seinän alle – kairanäytteessä sama tumma maa jatkui 12 cm seinän ulkoreunasta sisäänpäin ja muuttui sitten hieman vaaleammaksi.

KUVA. Kirkon seinän alle ulottuva rautakauden–keskiajan kulttuurikerros erottuu tummana mitan numeron 1 kohdalla. Oikealla ylhäällä on kirkon 1500-luvun runkokuoneen koilliskulman suuri peruskivi. Itäkaakosta.

KUVA. Rautakauden–keskiajan kulttuurikerroksen (tumma maa alhaalla vasemmalla) stratigrafinen asema ja laajuus koekuopassa 2. Oikealla on kirkon 1500-luvun runkokuoneen koilliskulman suuri peruskivi. Mitta on samassa paikassa kuin edellisessä kuvassa. Koillisesta.

KUVA. Rautakauden–keskiajan kulttuurikerroksesta kiviseinän alta horisontaalisesti kairattu näyte ja sen ottokohta (ylhäällä mitan kärjen yläpuolella). Idästä.

Vastaavaa tummaa kerrosta ei ollut havaittavissa kuopissa 1 tai 4, mutta koekuopassa 3 sitä todettiin (ks. sen kuvausta jäljempänä).

Koekuopan 2 luoteisnurkassa, 1500-luvun runkokuoneen koilliskulmassa, on erittäin suuri maan pinnalle näkyvä peruskivi. Sen alta, 20–30 cm:n syvyydestä, 30–40 cm kiven uloimmasta reunasta kiven keskustaa kohti, löytyi sekoittuneesta maasta noin nyrkinkokoiselta alueelta kymmenkunta punasavikeramiikan palaa. Palat ovat peräisin yhdestä bolus-koristeisesta astiasta, joka on hajonnut löytöpaikalleen. Astia on selvästi asetettu kiven alle tarkoituksellisesti.

KUVA. Paikalleen hajonneen saviastian löytöpaikka (mitan keltaisen kotelon kohdalla ja hieman sen yläpuolella) kirkon 1500-luvun runkokuoneen koilliskulman suuren peruskiven alla. Kaakosta.

Tiilenpaloja esiintyi koekuopassa 2 enemmän kuin koekuopassa 1. Kuopan pohjan muoto jäi kaivauksen päättyessä epätasaiseksi, koska esille tulleita kirkon peruskiviä ei voitu poistaa, joten kuopan eteläinen ja läntinen seinämä oli kaivettava sisäänpäin viistoiksi. Kuoppa kaivettiin pääosiltaan 65 cm:n syvyyteen, pieneltä alalta n. 80 cm:iin. Viimeksi mainitussa syvyydessä maa oli jo täysin puhtaalta vaikuttanutta erittäin kivistä moreenia, josta alaspäin ei kivisyyden vuoksi enää voitu tehdä kairanpistoa.

KUVA: Peruskiven alta löytyneen punasaviastian

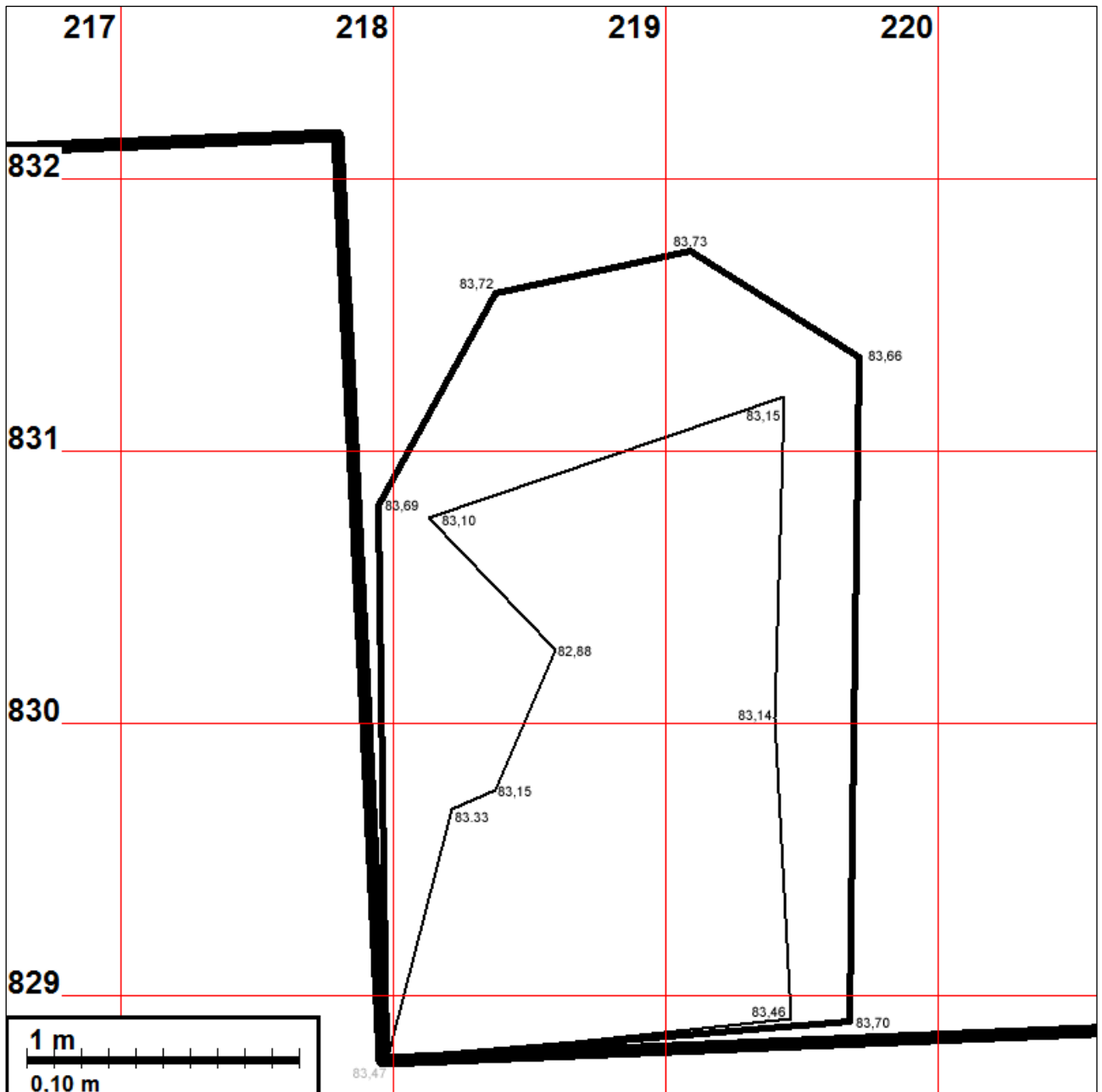
Koekuopan länsiseinämässä todettiin seuraavat kerrokset (mitat cm): 0–40 harmaanruskea humuksen- ja savensekainen hiekkamoreeni (täyttömaa), jossa erikokoisia seinän peruskiviä sekä hiilen-, tiilen- ja laastinmuruja, 40–50 harmaa löydötön savi (täyttömaa, yläraja epätarkka, alaraja tarkka), 50–61 hyvin tumma voimakkaan humuksensekainen moreeni, jossa rautakauden käsintehtyä keramiikkaa ja mm. kalojen luita (hyvin säilynyt kulttuurikerros), 61–80 puhdas kellertävä hiekkamoreeni, jossa runsaasti erikokoisia kiviä.

KUVA. Koekuoppa 2: 1830-luvulla rakennetun sakastilaajennuksen perustusta (vasemmalla) ja 1500-luvun runkokuoneen itäpäädyn perustusta (mitan yläpuolella). Idästä.

KUVA. Kuten edellä, mutta 1500-luvun seinä oikealla. Pohjoisesta.

KUVA. Koekuopan 2 laajuus maan pinnan tasolla (keskipaksu viiva) ja pohjassa (ohut viiva). Korkeusluvut kuopan pinnasta ja pohjalta sekä tekstissä mainituista mahdollisesti rakenteeseen kuuluvista kivistä. Paksuin viiva osoittaa kirkkorakennuksen seinää.

Koekuoppa 3

Koekuoppa sijaitsi kiinni 1500-luvun alun runkokuoneen pohjoisseinän itäosassa, ikkunan kohdalla. Lännessä kuoppaa ei voitu kaivaa kiinni kirkon pohjoisen ristisakaran itäseinään, koska ao. seinän vieressä sijaitsee moderni sadevesikaivo. Kuopan laajuus oli noin 3,1 x 2,4 m.

Kuopan pohjan muoto jäi kaivauksen päättyessä epätasaiseksi, koska esille tulleita seinän peruskiviä ei voitu poistaa, joten kuopan eteläinen ja läntinen seinämä oli kaivettava sisäänpäin viistoiksi. Myös tällä kohdalla muurattu seinä päättyi käytännössä nykyisen maanpinnan tasolle. Sen alareunassa oli kaksi suurta (1–1,3 m) kiveä ja niiden alla ja vierellä sekalaista pienempää kiviainesta. Kivikerros näytti ulottuvan vajaan metrin syvyyteen.

Reino J. Palmrothin vuoden 1952 suppeahko kaivaustutkimus on kohdistunut osin samaan kohtaan. Palmroth mainitsee kaivausalueensa laajuudeksi n. 5,5 x n. 1,6 m ja sen syvyydeksi n. 0,5 m (huom. Palmrothin karttaan on mittakaavaksi merkitty 1:10, mutta todellinen mittakaava näyttää olevan 1:20). Palmrothin tiedoista päätellen hänen kaivausalueensa on melko pieneltä alalta limittäinen vuoden 2017 koekuopan 3 alan kanssa – jälkimmäisen länsiosan kohdalla.

KUVA. Koekuopan 3 sijainti. Ikkunan alla pystyssä oleva mitta osoittaa tekstissä mainitun tiilimurska-alueen länsirajaa. Koillisesta.

Eteläseinämän kohdalla todettiin heti muuratun seinän alla sekoittuneessa maassa (sama täyttömaakerros kuin koekuopassa 2) muutamia isoja (halkaisija 70–130 cm) kiviä ja niiden välissä pienempiä kiviä. Paikoin erottui sen alla n. 10 cm:n savisen maan kerros. 40–45 cm:n syvyydessä alkoi tiilimurskakerros, jonka paksuus oli noin 25 cm. Kerros erottui vain koekuopan itäpuoliskossa. Tiilimurskan seassa oli jonkin verran ihmisluiden kappaleita. Alla erottui ainakin 2,5 metrin matkalla hiilikkerros, joka oli 1–3 cm paksu. Sen alla todettiin 20–21 cm paksu kirjava sekalaisen maa-aineksen kerros (pääosin savea, hieman tiilimurskaa ja hiiltä). Sen alta tuli kuopan itäosassa esille 12–15 cm paksu homogeeninen, voimakkaan tummanharmaaksi värjäytynyt kulttuurikerros, jossa todettiin samanlaisia rautakauden–keskiajan löytöjä kuin koekuopan 2 vastaavassa kerroksessa. Alla oli puhdas luontainen harmaa savi.

Rautakautista aineistoa sisältäneen tumman kerroksen yläpinta oli matalimmillaan 55 cm:n syvyydessä. Kerrosta puhdistettiin esille vajaan neliömetrin alalta. Väriltään se oli tässä kuopassa hieman kuopan 2 maata vaaleampaa. Kerros erottui noin 30 cm:n matkalla myös kuopan länsileikkauksessa, heti sadevesikaivon koillispuolella. Kulttuurikerroksen maata seulottiin 4 mm:n silmävälin seulalla. Lisäksi kerroksesta vesiseulottiin otos, jonka koko oli noin 20 litraa. Löydöt olivat samantyyppisiä kuin koekuopan 2 samasta kerroksesta. Aineistoon kuuluu mm. pala vihertävää tasolasia.

Kuopan itäreunalla todettiin rautakauden–keskiajan kulttuurikerroksessa kaksi kiveä, jotka saattavat olla jonkin rakenteen osia. Niiden yläpinta oli n. 55 cm:n syvyydessä eli kulttuurikerroksen yläpinnan tasalla. Kivistä suurin oli syvällä rautakauden–keskiajan kulttuurikerroksessa ja kuuluu todennäköisesti johonkin rakenteeseen. Kiviä ei poistettu; niiden sijainti kaivauskoordinaatistossa oli: x 833,1; y 212,9; z 83,4 ja x 833,5; y 212,8; z 83,3.

KUVA. 1500-luvun alun runkokuoneen pohjoisseinän perustusta koekuopan 3 eteläreunassa. Vasemmassa alakulmassa tummaa rautakauden–keskiajan kulttuurikerrosta sekä siinä todetut, mahdollisesti rakenteeseen kuuluvat, kivet (merkitty keltaisella soikiolla). Samaa kulttuurikerrosta erottui myös kuopan länsiosassa (vihreä ympyrä). Pohjoisesta.

Koekuopan pohjan tasolla todettiin myös jäännöksiä kahdesta tai kolmesta itä–länsi-suuntaisesta ruumishautauksesta: samalla korkeustasolla sijainneita luita, jotka olivat todennäköisesti alkuperäisellä paikallaan. Yksi tällainen jäännös sijaitsi kuopan lounaisnurkassa noin 75 cm:n syvyydellä: paikalla todettiin tummassa läikässä itä–länsi-suuntainen putkiluu.

Toinen ilmeinen hauta todettiin em. mahdollisen kivirakenteen vieressä, sen länsipuolella. Kyseessä olivat (koosta päätellen) lapsen sääriluut n. 70 cm:n syvyydellä. Luut olivat tummassa maassa, joka ei tällä kohdalla ollut rautakauden–keskiajan kulttuurikerrosta, vaan sitä hieman vaaleampaa maata, jossa oli myös tiilensiruja. Luihin liittyvä maakerros oli noin 10 cm ylempänä kuin rautakauden–keskiajan kulttuurikerros, jota erottui luista noin 0,5 m etelään. Tummiin kerrosten rajaa oli vaikea hahmottaa. Ilmeisesti hautakuoppa oli kaivettu vanhemman kulttuurikerroksen läpi, jolloin kulttuurikerrosta oli joutunut haudan täytemaahan. Luiden alla oli puhdas savi. Kumpaakaan luulöytökohtaa ei tutkittu tarkemmin, koska tutkimus olisi vaatinut kaivausalueen laajentamista, mihin ei nyt ollut mahdollisuuksia. Luita ei poistettu eikä puhdistettu esille vuoden 2017 tutkimusten yhteydessä.

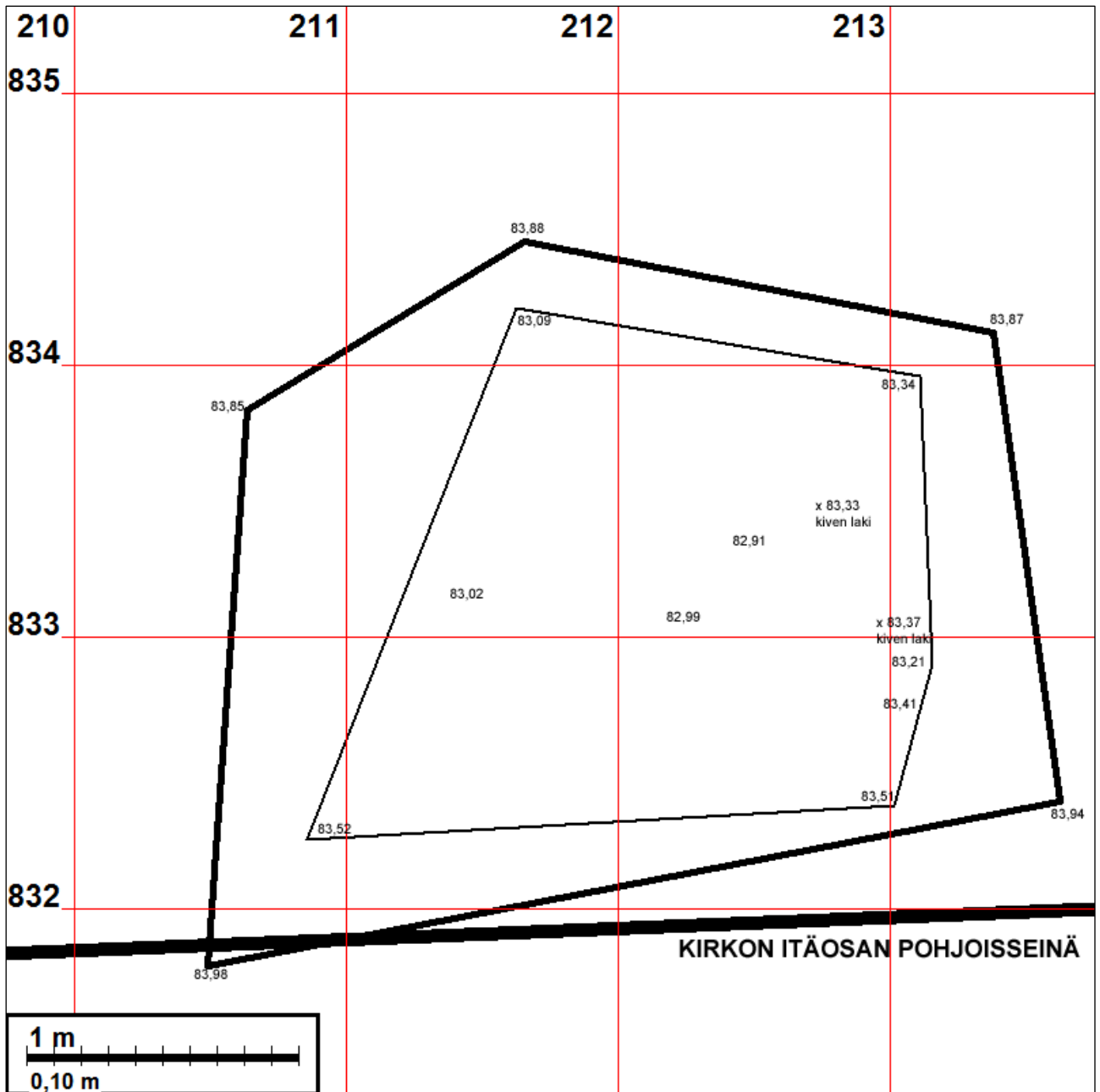
KUVA. Tummassa rautakauden–keskiajan kulttuurikerroksessa todetut, mahdollisesti rakenteesseen kuuluvat, kivet (vasemmalla, mitan yläpuolella).

KUVA. Koekuoppa 3 kaivauksen lopputilanteessa. Kuopan itäosan ilmeinen hauta on mitan vasemman päään vasemmalla puolella ja lounaisnurkan ilmeinen hauta mitan keltaisen kotelon yläpuolella (merkitty keltaisilla ympyröillä). Mittanauhan alla erottuu vaaleana puhdas luontainen pohjasavi. Pohjoisesta.

Em. lapsenhaudan länsipuolella, 20 cm alemmalla korkeustasolla, erottui kaivauksen päättyessä koekuopan pohjassa ympäristöään tummempana ilmeinen hautaläikkä. Sitä ei tutkittu lähemmin. Saman lapsenhaudan lounaispuolella kuopan pohjassa erottui palanutta savea. Se näytti olevan paikoillaan palanutta savimaata, mutta on mahdotonta sanoa, kertooko ilmiö paikalla palaneesta rakennuksesta vai jostain muusta. Koekuopan syvin osa ulottui noin 100 cm:n syvyyteen.

Havainnot koekuopasta 3 sopivat käsitykseen, jonka mukaan 1500-luvulla rakennetun kirkon sakaristo on sijainnut nykyisen pohjoisen ristikaran sisäpuolella (tästä ks. Hiekkänen 2007: 330–332).

KUVA. Koekuopan 3 laajuus maan pinnan tasolla (keskipaksu viiva) ja pohjassa (ohut viiva). Korkeusluvut pinnasta ja pohjalta sekä kahdesta tekstissä mainitusta mahdollisesti rakenteseen kuuluvasta kivistä. Paksuin viiva osoittaa kirkkorakennuksen seinää.

Koekuoppa 4

Koekuoppa sijoittui 1500-luvun alun runkokuoneen luoteisnurkkaan, länsiseinän länsipuolelle ja pääsisäänkäynnin pohjoispuolelle. Kuopan laajuus oli noin 2,5 x 1,2 m.

Muuratun seinän alareuna oli tässäkin kohdassa käytännössä aivan nykyisen maanpinnan tasolla. Suuren nurkkakiven lisäksi perustukseen liittyi seinän alareunan tasalla suuri pyöreä kivi (halkaisija noin 1 m) sekä toinen sitä huomattavasti pienempi (halkaisija noin 65 cm) pyöreä kivi. Väleihin oli asetettu pienten kivien silppua.

Noin 50 cm:n syvyydessä esille tuli koko kuopan alalla kerros särmikkäitä ja pyörityneitä kiviä, joiden halkaisija oli 10–20 cm. Kivien päältä löytyi runsaasti tasolasia. Minkäänlaisiksi rakenteeksi kivistä kerrosta ei voinut tunnistaa.

KUVA. Koekuopan 4 sijainti 1500-luvun alun runkokuoneen luoteisnurkan suuren peruskiven kupeessa. Mittanauha on kuopan pohjalla. Pohjoisluoteesta.

KUVA. Puolen metrin syvyydessä esille tulleiden kivien kerros. Yläreunassa erottuu heti maanpinnan alta esille tullut sähkökaapeli keltaisine varoituskävyineen. Länneestä.

Kuoppa kaivettiin koko alaltaan noin 65 cm:n syvyyteen. Koekuopan länsileikkauksessa todettiin seuraavat kerrokset (mitat cm): 0–21 nurmi ja humuksensekainen savi (nurmen perustus), 21–49 vaihtelevan paksuisia kirjavia hiekan- ja saven- ja humuksensekaisia kerroksia (ainakin osin täytemaata), 49–65 humuksen-, saven- ja hiekansekainen täysin sekoittunut maa. Kuopan pohjaan tehtiin kairanpistoja, joista todettiin täysin sekoittuneen maan jatkuvan tällä kohdalla vielä ainakin 145 cm:n syvyyteen.

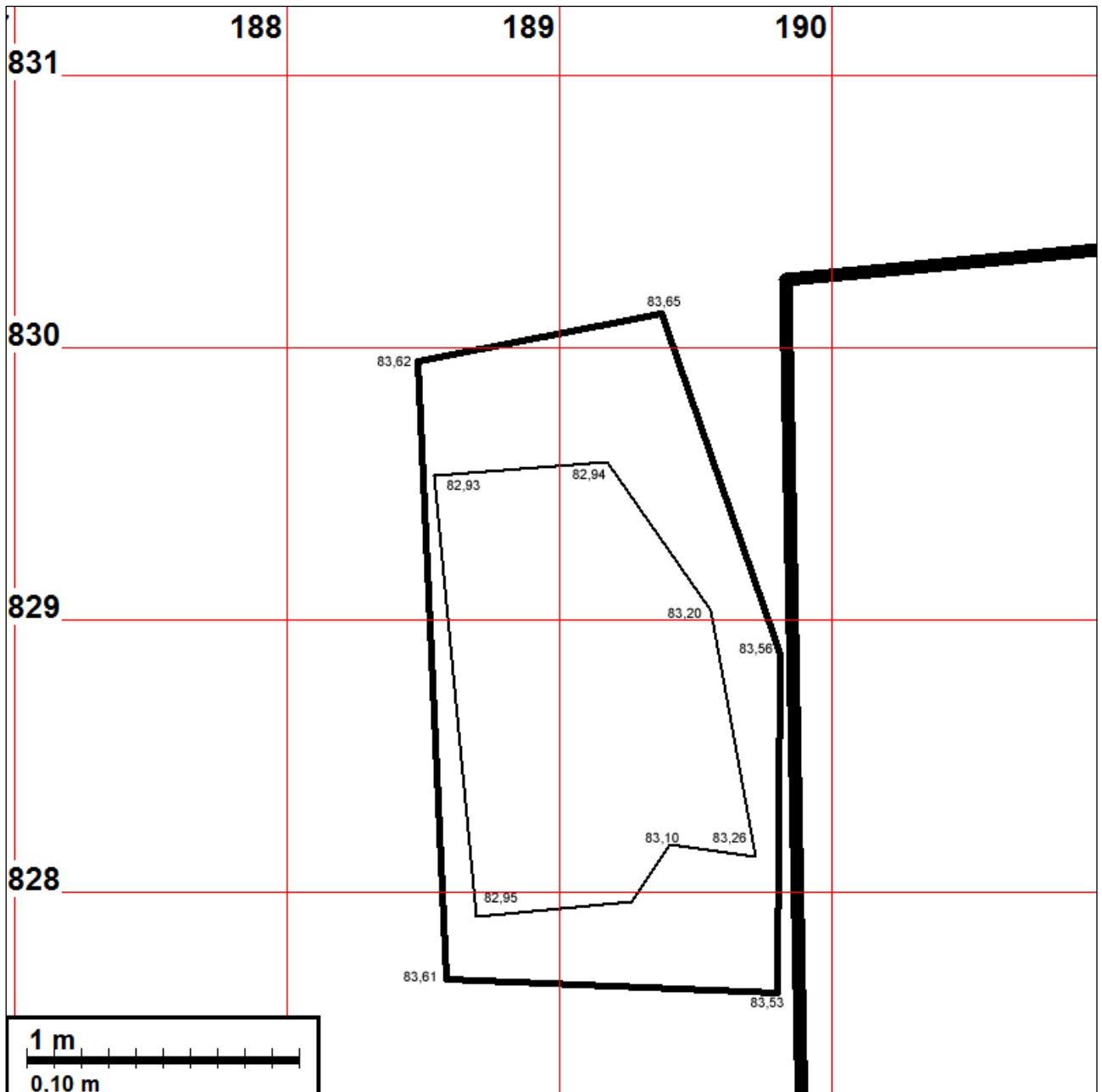
Nurmen perustusta lukuun ottamatta kaikissa kaivetuissa kerroksissa esiintyi tiilenpaloja, ihmisluita, laastia ja rautanauvoja. Havaintojen perusteella on selvää, että koekuopan kohdalla on hautoja 65 cm:n tasoa syvemmällä.

KUVA. Koekuopan 4 länsileikkaus. Idästä.

KUVA (alla). Koekuoppa 4 ja sen kohdalta esille tulleet kirkon länsipäädyn perustukset kaivauksen lopputilanteessa. Länneestä.

KUVA. Koekuopan 4 laajuus maan pinnan tasolla (keskipaksu viiva) ja pohjassa (ohut viiva). Korkeusluvut pinnasta ja pohjalta. Paksuin viiva osoittaa kirkkorakennuksen seinää.

Yhteenveto kaivauksen tuloksista

Kaivauksessa todettiin, että kirkon seinien ympärillä on sekoittunutta maata ja erilaisia täyttö- ja kulttuurikerroksia paikasta riippuen ohuimmillaan n. 60 cm (koekuoppa 2) ja paksuimmillaan yli 145 cm (koekuoppa 4). Joka puolella kirkon ympäristössä on historiallisen ajan ruumishautauksia, joita on ainakin syvemmissä kerroksissa säilynyt myös suhteellisen ehjinä. Kirkon koko lähiympäristön maakerroksia on pidettävä arkeologisesti merkityksellisinä.

Kirkon pohjoispuolella (koekuopat 2 ja 3) todettiin hyvin säilynyttä rautakauden–keskiajan kulttuurikerrosta, jonka löytöaineistoon sisältyy runsaasti orgaanista ainesta (esim. kalanluita). Hyvän säilyneisyyden lienee aiheuttanut kulttuurikerroksen päälle (oletettavasti kirkon rakennus-

vaiheessa) tuotu savinen täyttömaakerros. Kulttuurikerroksen aineisto viittaa lähinnä asuinpaikkaan. Kulttuurikerros jatkuu 1500-luvun alun runkokuoneen alle – on epäselvää, onko sitä säilyneenä myös kirkon sisäpuolella. Kirkon sisäpuolen maakerrosten säilyneisyydestä ei kaikkiaan ole olemassa luotettavaa tietoa, vaan asia on syytä selvittää arkeologisin menetelmin, mikäli kirkon tulevat korjaustyöt ulottuvat lattian alle.

Tieteellisesti kiinnostava on myös koekuopasta 2 esille tullut kätkölöytö: kirkon koillisnurkan suuren peruskiven alle asetettu punasaviastia. Käytännön selitystä sille tuskin on määritettävissä, vaan kyse lienee uskomuksellisesta toiminnasta, ns. rakennuskätköstä.

Turussa 28.8.2017

Ville Laakso
Arkeologi, FT

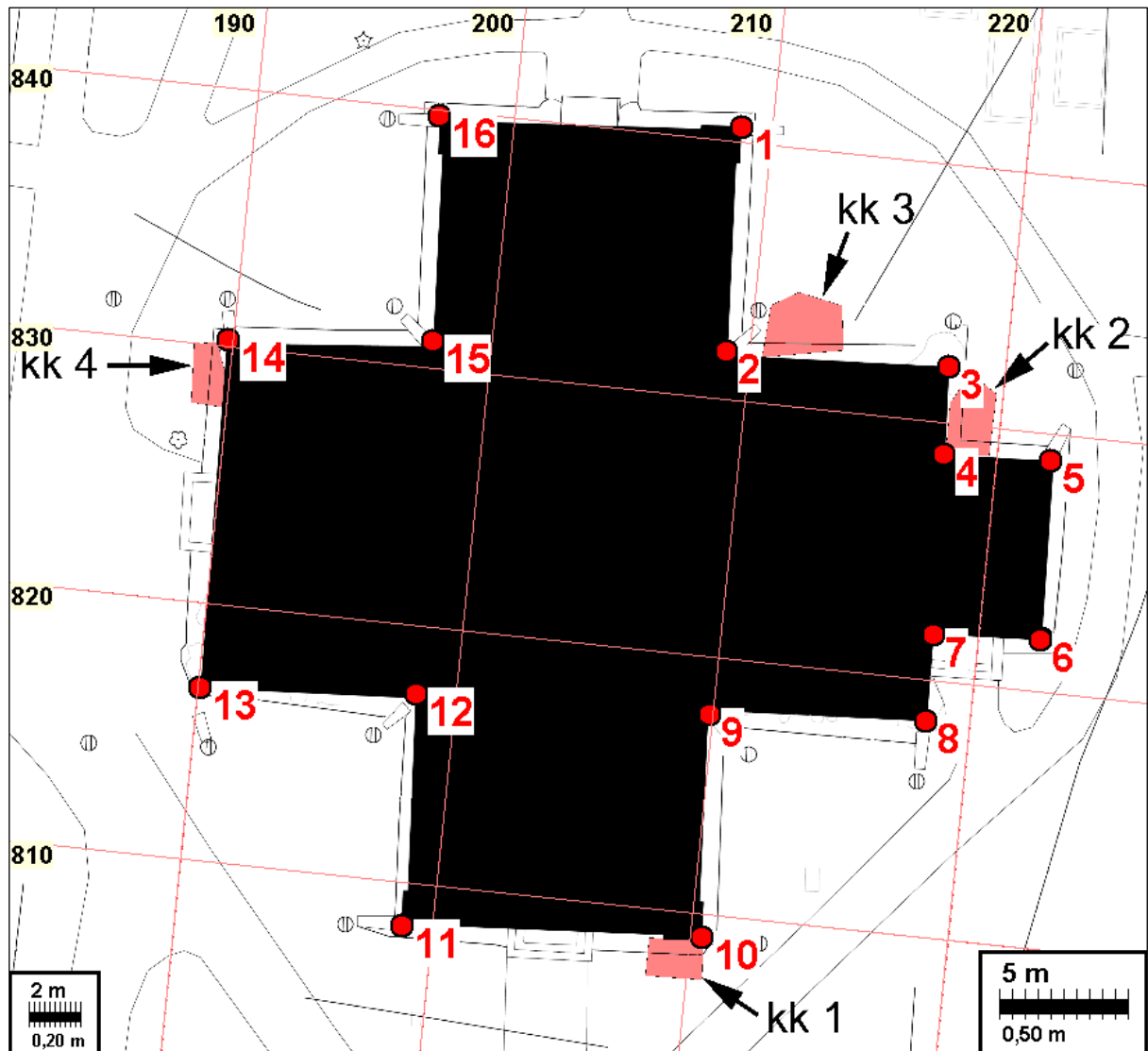
Lähteet

Hiekkanen, Markus 2007. Suomen keskiajan kivikirkot. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 1117.

Palmroth, Reino J. 1952. *Sysmän kirkko*. tutkimusraportti Museoviraston arkistossa.

KUVIA. Timo Sepänmaa ja Juuso Koskinen vesiseulovat rautakautisen–keskiaikaisen kulttuurikerroksen maata.

Liite, Koordinaatistotietoa.

n	x	y	z(NN)
1	840,55	208,82	83,79
2	831,81	209,12	84,03
3	832,16	217,79	84,83
4	828,77	217,96	83,47
5	828,94	222,10	83,84
6	821,98	222,42	83,61
7	821,73	218,25	84,25
8	818,39	218,30	84,18
9	817,71	209,91	83,98
10	809,08	210,51	83,65
11	808,30	198,86	83,49
12	817,32	198,50	
13	816,69	190,09	83,88
14	830,26	189,83	83,98
15	831,01	197,72	84,11
16	839,76	197,09	84,09

Kaivauksella ei nyt voitu käyttää valtakunnallisia koordinaatistoja (ETRS-TM35 tai ETRS-GK26) riittävällä tarkkuudella, minkä takia katsottiin paremmaksi laatia oma koordinaatisto.

Kaivauksen koordinaatisto voidaan muuntaa haluttuun koordinaatistoon tässä olevilla tiedoilla (esim. affiinimuunnoksella) muutaman sentin tarkkuudella, kun vähintään kolme kirkon kulman koordinaattia tiedetään halutussa koordinaatistossa.

Taulukossa on kirkon kulmat kaivauskoordinaatistossa. Taulukon sarake "n" viittaa yllä olevaan karttaan = mittapistenumero.